

KIESRAAD

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA 's Gravenhage

Onderwerp
Advies over de Tijdelijke regeling verkiezingen
covid-19

KIESRAAD

Datum
11 januari 2021

Ons kenmerk
2020-0000770015

Uw kenmerk
2020-0000763299

Inlichtingen
mr. R.N.A. Al
T 070-4266266

Blad
1 van 6

Bezoekadres
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Inleiding

In uw brief van 23 december 2020 verzocht u de Kiesraad om een advies uit te brengen over het concept van de wijziging van de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 (hierna: de conceptregeling). Over het eerste ontwerp van de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 heeft de Kiesraad u op 12 oktober 2020 geadviseerd.¹ Inmiddels is een wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 aanstaande, die briefstemmen en vervroegd stemmen mogelijk maakt.² Hierdoor is ook een wijziging van de nadere regelgeving noodzakelijk.

Samenvatting

De conceptregeling bevat een uitwerking van de hygiënemaatregelen die in het stemlokaal moeten worden nageleefd en werkt de procedure rondom het briefstemmen verder uit. Daarnaast wordt in enkele modellen vastgelegd hoe de kiezers vooraf worden geïnformeerd over de geldende maatregelen, hoe kiezers van 70 jaar of ouder bij brief kunnen stemmen en op welke formulieren de uitslagen worden vastgelegd.

De Kiesraad adviseert om de regeling op enkele punten aan te passen. Zo wordt geadviseerd om de regeling te verduidelijken voor briefstembureaus die niet gebruikmaken van de mogelijkheid om een deel van de werkzaamheden al voor woensdagavond uit te voeren. Verder wordt aandacht gevraagd voor de vereisten voor de transportboxen en vervoermiddelen ten behoeve van het vervoer van stembiljetten naar de beveiligde opslag of de tellocatie. Sommige vereisten lijken

¹ Advies over de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 (advies van 12 oktober 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020.

² *Kamerstukken II 2020/21, 35654, 2.*

Datum
11 januari 2021

Kenmerk
2020-0000770015

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 6

onnodig streng en bovendien op deze termijn voor de verkiezing lastig uitvoerbaar zijn voor gemeenten.

In de conceptregeling worden ook enkele modellen vastgelegd. Hierin wordt de tekst en de opmaak bepaald van bijvoorbeeld de informatievoorziening aan kiezers, de briefstembescheiden en de processen-verbaal van uitslagvaststelling. De Kiesraad suggereert enkele verbeteringen van de modellen. In het bijzonder adviseert de Kiesraad om een echtheidskenmerk op het reguliere stembiljet te behouden zodat het lastiger wordt deze valselijk na te maken.

Hygiënevoorschriften

In de conceptregeling is bepaald dat kiezers een mondkapje dragen in het stemlokaal en bij de openbare zittingen van het gemeentelijk stembureau, het hoofdstembureau en het centraal stembureau. Hiermee wordt aangesloten bij wat inmiddels op grond van de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 gangbaar is. Stembureauleden dragen een chirurgisch mondneusmasker. Overige hygiënevoorschriften zijn al opgenomen in de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19.³ De conceptregeling werkt enkele uitzonderingssituaties uit. Deze situaties zijn helder uitgewerkt en de Kiesraad kan zich daarin vinden, gezien de wettelijke grondslag van de verplichting.

Briefstemmen

Kiezers van 70 jaar en ouder kunnen per brief aan de stemming deelnemen. Zij vullen het briefstembiljet thuis in en versturen dat in een retourenveloppe naar het briefstembureau. Een gemeente kan ervoor kiezen om het briefstembureau een aparte vooropening te laten verrichten.⁴ Dit betekent dat het briefstembureau nog voor de daadwerkelijke telling van de stemmen de ontvangen retourenveloppen alvast opent en de ontvangen stemplusspassen controleert. De enveloppen die de stembiljetten bevatten blijven gesloten tot de daadwerkelijke telling. De vooropening kan plaatsvinden na de vaststelling van het register van ongeldige stempassen op vrijdag 12 maart.

De conceptregeling lijkt ervan uit te gaan dat gemeenten er inderdaad voor kiezen om een vooropening te laten verrichten door het briefstembureau. Ook als zij dat niet doen moet het briefstembureau de aantallen toegelaten kiezers en de aantallen ter zijde gelegde retourenveloppen vaststellen. Bepalingen vergelijkbaar met de artikelen 5c en 5d ontbreken echter voor briefstembureaus die pas op woensdag 17 maart om 21 uur starten met het openen van de retourenveloppen. De Kiesraad adviseert daar alsnog in te voorzien.

De Kiesraad heeft nog de volgende suggesties ten aanzien van de vooropening:

- In de conceptregeling wordt voorgesteld om ten minste twee weken voor de vooropening ter openbare kennis te brengen waar en wanneer deze vooropening plaatsvindt.⁵ Om te voorkomen dat gemeenten straks te

³ Staatscourant 2020, 57913.

⁴ Artikel 11b, eerste lid, van de te wijzigen Tijdelijke wet (*Kamerstukken II 2020/21*, 35654, 2).

⁵ Artikel 5b van de conceptregeling.

Datum
11 januari 2021

Kenmerk
2020-0000770015

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 6

maken krijgen met diverse publicatiemomenten, adviseert de Kiesraad de termijn gelijk te trekken met de openbare kennisgeving die dezelfde informatie bevat voor afgiftepunten en mobiele, bijzondere en vervroegd geopende stembureaus.⁶ Die kennisgeving vindt plaats twee weken voor de dag van stemming.

- Uit de conceptregeling blijkt niet dat het briefstembureau de aantallen terzijde gelegde retourenveloppen in het proces-verbaal vermeldt met de eventuele redenen daarvan. De Kiesraad adviseert dat in artikel 5c van de conceptregeling alsnog tot uitdrukking te brengen. Het voorgestelde model E-1 bevat deze waarden namelijk wel.
- Van de afronding van de vooropening wordt proces-verbaal opgemaakt. Dit proces-verbaal wordt via de burgemeester overgedragen aan het briefstembureau dat later de stemopneming verricht. Onduidelijk is wat er hierna met dit proces-verbaal gebeurt. De Kiesraad adviseert te verduidelijken dat de processen-verbaal E-1 en E-2 dezelfde route volgen van openbaarmaking en overdracht aan het hoofdstembureau.

Briefstemmen kunnen door de kiezers worden opgestuurd per post naar het adres dat de gemeente daarvoor heeft aangewezen, of in persoon worden afgegeven bij een afgiftepunt of in het stemlokaal. De Kiesraad heeft de volgende suggesties over de procedure voor het afgeven en overdragen van de retourenveloppe met de briefstem:

- De enveloppen die door kiezers bij een afgiftepunt worden afgegeven, worden door een ambtenaar in een transportbox gedaan. De box wordt daarna verzegeld en beveiligd opgeslagen. In de conceptregeling is voorgeschreven dat iedere dag dat het afgiftepunt geopend is (minimaal acht zittingen) een nieuwe box gebruikt moet worden.⁷ Dat lijkt niet praktisch, want gemeenten kunnen op voorhand niet inschatten of er die dag slechts een enkele briefstem (of zelfs geen) wordt ontvangen, of meer biljetten dan in de box passen. Daardoor moet de gemeente meerdere ruim bemeten, speciale boxen aanschaffen die veel ruimte innemen bij de beveiligde opslag. De Kiesraad geeft u in overweging om te bepalen dat een afgiftepunt dezelfde box meerdere dagen kan gebruiken (tussen het gebruik wordt de box verzegeld en beveiligd opgeslagen).
- De conceptregeling bepaalt dat de stembussen, transportboxen en verzegelde pakken tijdens het vervoer in een afgesloten deel van het vervoermiddel worden opgeslagen.⁸ Dit voorschrift kan bij gemeenten onduidelijkheid oproepen of hun auto's of busjes aan dat voorschrift voldoen als de laadruimte alleen toegankelijk is voor de twee toezichthouders. In de praktijk zullen gemeenten bovendien veelal al auto's, busjes of dergelijke geregeld hebben, wat het lastig kan maken als daar nu een extra voorschrift aan gesteld wordt. Aangezien de te transporteren objecten allen verzegeld zijn en continu onder toezicht staan, geeft de Kiesraad hierom in overweging dit voorschrift te schrappen.

⁶ Te weten uiterlijk 14 dagen voor de dag van stemming (woensdag 3 maart 2021).

⁷ Artikel 5h, derde lid, van de conceptregeling.

⁸ Artikelen 5j en 10 van de conceptregeling.

Datum
11 januari 2021

Kenmerk
2020-0000770015

Onderdeel
Kiesraad

Blad
4 van 6

Modellen

In de conceptregeling wordt tot slot een aantal modellen vastgesteld. Het gaat om de informatievoorziening aan kiezers, de briefstembescheiden, stembiljetten, diverse processen-verbaal van uitslagvaststelling en de formulieren voor het elektronisch aanvragen van een schriftelijke volmacht. In de adviesaanvraag geeft u aan dat een aantal modellen niet meer kan worden aangepast. Ze zouden zijn getest met kiezers, dan wel ontwikkeld zijn in samenspraak met de producenten. Dat laat onverlet dat de Kiesraad u enkele opmerkingen mee wil geven over deze ontwerpen.

Informatievoorziening aan kiezers

De Kiesraad heeft in zijn advies van 12 oktober 2020 enkele aanbevelingen gedaan om kiezers uitgebreider te informeren over wat zij op de dag van stemming kunnen verwachten (model A: flyer voor kiezers).⁹ De Kiesraad vond verder dat de informatievoorziening bij de ingang van het stemlokaal (model B: poster) helderder zou moeten, zodat in één oogopslag duidelijk is wat de geldende regels zijn.¹⁰ De modellen waren toen voorgelegd met het oog op de herindelingsverkiezingen van november 2020.

In de evaluatie van de herindelingsverkiezingen is gebleken dat de informatievoorziening aan de kiezers beter had gekund. Zo bleek dat veel kiezers de flyer over het hoofd hebben gezien.¹¹ Ook bleek uit het evaluatieonderzoek dat de poster bij het stemlokaal nauwelijks door de kiezer werd opgemerkt en zichtbaarder moest zijn. De Kiesraad deed in oktober suggesties voor verbetering van deze modellen. In reactie daarop is aangegeven dat de opmerkingen betrokken zouden worden bij de ontwerpen voor de Tweede Kamerverkiezing.¹²

Briefstembescheiden

Op de stempluspas (model F-3) en de kiezershandleiding (model F-5) staat dat de afgiftepunten voor de briefstemmen op werkdagen open zijn. Het kan echter zijn dat de afgiftepunten ook op weekenddagen open zijn, gedurende een door de gemeente aangewezen periode.¹³ Het zou daarom vollediger zijn als op de stempluspas niet alleen voor de locaties van de afgiftepunten wordt verwezen naar de website van de gemeente, maar ook voor de openingstijden van deze afgiftepunten.

Verder staat op de stempluspas (model F-3) dat de kiezer die de briefstem per post wil versturen, de retourenveloppe 'vóór vrijdag 12 maart 17.00 uur' in de brievenbus moet doen. Dat is echter geen garantie dat de retourenveloppe tijdig door het briefstembureau wordt ontvangen. Het uiterlijk op die dag versturen van

⁹ Advies over de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 (advies van 12 oktober 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 4.

¹⁰ Advies over de Tijdelijke regeling verkiezingen covid-19 (advies van 12 oktober 2020, te vinden op www.kiesraad.nl), Den Haag: Kiesraad 2020, p. 4.

¹¹ *Kamerstukken II 2020/21*, 28750, 79.

¹² *Staatscourant 2020*, 57913.

¹³ Artikel 11d, tweede lid, van de te wijzigen Tijdelijke wet (*Kamerstukken II 2020/21*, 35654, 2).

Datum
11 januari 2021

Kenmerk
2020-0000770015

Onderdeel
Kiesraad

Blad
5 van 6

de briefstem vergroot natuurlijk wel de kans dat de briefstem op tijd ontvangen wordt. Om zeker te zijn dat de briefstem tijdig aankomt, kan de kiezer de retourenveloppe afgeven bij een afgiftepunt. Om die boodschap goed over te brengen adviseert de Kiesraad de passage te wijzigen in: *'Zorg dat uw briefstem voor woensdag 17 maart 21.00 uur aankomt: - doe uw briefstem tijdig op de post (bij voorkeur vóór vrijdag 12 maart 17.00 uur) - lever deze in bij een afgiftepunt. Dan weet u zeker dat uw stembiljet op tijd wordt ontvangen.'*

Stembiljetten

De Kiesraad kan zich vinden in het ontwerp van het briefstembiljet (model F-1). Het briefstembiljet wijkt op een aantal punten af van het ontwerp van het reguliere stembiljet. Zo is de kop zodanig afwijkend ontworpen dat het biljet makkelijk herkend kan worden mocht een kiezer het onverhoopt in de stembus gedeponereerd hebben. Het briefstembiljet moet dan terzijde gelegd worden. Tevens is in artikel 10a van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 bepaald dat de achterzijde leeg blijft. Dit vergemakkelijkt de productie van de stembiljetten.¹⁴

Het model voor het reguliere stembiljet (J 20) wordt op grond van de conceptregeling vervangen. Hoewel het nieuwe ontwerp niet met de adviesaanvraag is meegestuurd, blijkt uit de regeling dat ook van deze stembiljetten de achterzijde leeg moet blijven. De handtekening van de voorzitter van het centraal stembureau die voorheen op de achterzijde stond vermeld is daarmee komen te vervallen. Het heeft de voorkeur van de Kiesraad als in plaats van de handtekening een (beter) echtheidskenmerk komt en adviseert met klem daarin te voorzien. Op die manier kunnen valse biljetten herkend en ongeldig verklaard worden.

Processen-verbaal uitslagvaststelling

Over de modelprocessen-verbaal voor de uitslagvaststelling heeft de Kiesraad u eerdere ambtelijk geadviseerd.

Schriftelijke volmacht

Op grond van de Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19 kunnen kiezers ook een schriftelijke volmacht aanvragen langs elektronische weg. Het is daardoor noodzakelijk geworden om het aanvraagformulier te splitsen in een gedeelte voor de volmachtgever en de volmachtnemer. Zij kunnen dit onafhankelijk van elkaar digitaal invullen. Gemeenten bepalen vervolgens zelf hoe de aanvraag met dit formulier verloopt (bijvoorbeeld per mail of met gebruikmaking van DigiD).¹⁵

Daarnaast blijft het model voor de fysieke, schriftelijke aanvraag bestaan (model L 8 uit de Kiesregeling). De Kiesraad vindt dat een verstandige keuze. Het aanvragen van een schriftelijke volmacht gebeurt dan alleen gescheiden als gebruik wordt gemaakt van de elektronische aanvraag. Een kiezer die een papieren aanvraag wil doen, kan het bestaande model L 8 gebruiken en dat samen met de volmachtnemer invullen.

¹⁴ Kamerstukken II 2020/21, 35654, 3.

¹⁵ Kamerstukken II 2020/21, 35654, 3, p. 23.

Datum
11 januari 2021

Kenmerk
2020-0000770015

Onderdeel
Kiesraad

Blad
6 van 6

Bij de gescheiden elektronische aanvraagmogelijkheid is onderling contact tussen volmachtgever en volmachtner minder vanzelfsprekend. Toch gaat het volmachtstelsel uit van de gedachte dat in dat contact de gewenste stemkeuze kenbaar wordt gemaakt aan degene die namens de volmachtgever gaat stemmen. Om daar de aandacht op te vestigen adviseert de Kiesraad om in bij de ondertekening van model G-1 de tekst te wijzigen in: *'Ik verklaar dat de onder punt 2 genoemde persoon voor mij gaat stemmen en dat ik deze persoon instructie geef op welke wijze ik wil dat dat gebeurt.'*

Slot

De conceptregeling is een nadere uitwerking van de regelgeving op basis van de te wijzigen Tijdelijke wet verkiezingen COVID-19. De Kiesraad heeft op enkele punten verbeteringen voorgesteld van de conceptregeling en enkele onderliggende modellen en adviseert u, in het bijzonder wat betreft het behouden van een echtheidskenmerk op het reguliere stembiljet, die te betrekken in het verdere ontwerp van de regeling.

DE KIESRAAD,
voor deze,

(was getekend)

W.J. Kuijken
voorzitter

(was getekend)

P.J. Young,
secretaris-directeur